

PŘÍBĚH JEDNOHO INZERÁTU: KDYŽ RUDÉ PRÁVO BLAHOPŘÁLO FERDINANDU VAŇKOVÍ Z MALÉHO HRÁDKU

Filip Jiroušek

The Story of One Particular Advertisement: When the Regime Official Newspaper Congratulated Ferdinand Vaněk from Malý Hrádek

Abstract: The author describes the circumstances of the creation of one of the most famous advertisements in Czechoslovak contemporary history. It is a birthday greeting addressed to the dissident Václav Havel, alias Ferdinand Vanek. The study makes extensive use of narrative sources, taken using the oral history method. On this basis, it depicts the background of the creation of the advertisement, but then also presents the personality of its initiator and author, Petr Rýgr's. The present text is a microhistorical look at the life of a man oscillating between the worlds of dissent, parallel culture and the grey zone in the Náchod region in the 1970s and 1980s.

Keywords: Petr Rýgr – dissent movement – Rudé právo – Václav Havel – advertisement

Contact: PhDr. Mgr. Filip Jiroušek; Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Magdalény Rettigové 4, 110 00 Praha 1 – Nové Město; mailing address: PhDr. Mgr. Filip Jiroušek, Starkoč 43, 547 01 Náchod; e-mail: filip.jirousek@seznam.cz

Úvod

Dějiny jsou plné bílých míst. Jejich zaplňování je pak disciplínou, která před historickou obcí otevírá stále nové výzvy. Zejména v oblasti soudobých dějin je pro badatele situace příznivější díky žijícím pamětníkům, aktérům událostí či jejich pozorovatelům. Dokladem toho je inzerát, který vyšel dne 7. října 1989 ve společenské rubrice *Rudého práva*. V plném znění: „Dne 5. 10. 1989 oslavil narozeniny FERDINAND VANĚK z Malého Hrádku. Za jeho namáhavou práci, kterou v životě vykonával a vykonává, mu děkují a do dalších let hodně zdraví a pracovních úspěchů mu přeji jeho spolupracovníci a přátelé.“ Těchto nemnoho slov se zapsalo do veřejného vědomí a žije rozmanitým druhým životem. V období, kdy si společnost připomíná narozeniny Václava Havla (narozen 5. října 1936), se v médiích objevují zprávy, rozhovory či reportáže, které na tento akt upozorňují. Inzerát pronikl také do světa módního průmyslu, ve speciální edici se prodávají trička s potiskem fotografie inzerátu.¹ V této souvislosti lze zmiňovaný inzerát označit za symbol, který dokázal projít skrze cenzuru *Rudého práva*, média natolik spjatého s propagandou režimu. Stalo se tomu tak zejména díky využití šifrovacího jazyka. Jméno Václava Havla bylo nahrazeno jménem hlavní postavy jeho divadelní hry *Audience*, tedy jménem Ferdinand Vaněk. Namísto Hrádečku

pak v textu stojí „Malý Hrádek“. V prvním případě tak bylo jméno nahrazeno autorským pseudonymem, ve druhém pak slovní hříčkou, kdy bylo podstatné jméno Hrádeček logicky rozděleno na dvě slova.

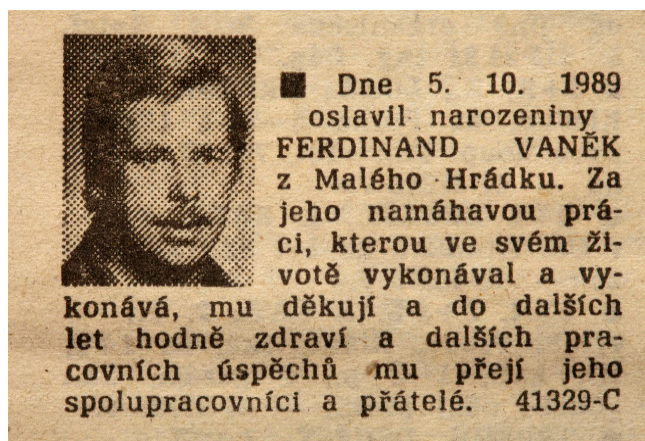
Ač se podle názoru autora této studie jedná o veřejně známý symbol, z hlediska historie jsou okolnosti jeho vydání hlouběji neprobádané, a právě proto jsou v úvodu textu zmíněna bílá místa v dějinách. Zatímco se inzerát zapsal do hlubšího povědomí české společnosti, jméno jeho autora zůstává de facto ve stínu. Jedná se o trutnovského rodáka Petra Rýgra, žijícího v obci Příbyslav na Náchodsku. Jeho životní příběh, s nímž je příběh inzerátu přirozeně spjat, je však obtížně zachytitelný klasickými historickými metodami, protože archivních pramenů, které by nám o jeho životě mohly vypovídat, máme poskrovnu. Alternativou je ale samotný osobní archiv Petra Rýgra.²

V daném případě je nezbytné využití metody orální historie se všemi jejími specifiky – zejména subjektivitou.³ V rámci výzkumu byly pořízeny nahrávané rozhovory s Petrem Rýgrem, následně pak s okruhem jeho známých a přátel z regionu. Pro účely vzniku této studie byly využity orálně historické prameny v kombinaci s Rýgrovým osobním archivem, odbornou literaturou a okrajově pak také s fondem Archivu bezpečnostních složek, kde se však Rýgrovo jméno objevuje pouze okrajově v souvislosti s podpisem pe-

1 Tričko Ferdinand Vaněk, bílé, in: Blackout & Therapy [online], [14. 11. 2022]. Dostupné z: https://blackoutfashion.cz/cs/muzi/2787-7027-therapy-ferdinand-vanek-tricko-bile.html#/1-velikost_odevy-s

2 Soukromý archiv Petra Rýgra obsahuje velké množství dokumentů: dopisů, pohlednic, návštěvních knih, fotografií, posudků či potvrzení.

3 Klára KOHOUTOVÁ, Klady a zápory orální historie aneb s čím se badatel ve svém výzkumu může setkat, in: Zuzana DENKOVÁ (ed.), *Etnolog v teréne*, Banská Štiavnica 2016, s. 57–58.

Obr. 1. Inzerát s blahopřáním Václavu Havlovi alias Ferdinandu Vaňkovi. Zdroj: *Rudé právo*, 7. října 1989.

tice proti zrušení Jazzové sekce.⁴ Příběh slavného inzerátu je zároveň příběhem jedince a příspěvkem k dějinám rezistence v závěrečném období socialistického Československa v celostátní, ale také v regionální perspektivě.

Další narátoři, kteří byli za účelem této studie osloveni, mají několik společných jmenovatelů. Všichni se navzájem znali, pohybovali se na hraně mezi šedou zónou, paralelní kulturou a disentem, zároveň pak všichni žili ve stejné oblasti. Jedná se o Květoslava Doubka, signatáře Charty 77 z České Skalice. Dále o Jaroslava Palečka, který patřil k náhodským disidentským kruhům a zároveň se řadil mezi spoluzakladatele tamního Občanského fóra v počátcích tzv. sametové revoluce.⁵ Byl aktivním signatářem petice na podporu zrušené Jazzové sekce.⁶ Jiří Rejthar pochází z obce jménem Starkoč, pohyboval se v regionální hudební scéně, v nízkém věku se odstěhoval do Prahy, kde navázal kontakty například s Olgou Havlovou a jejím okruhem přátel, ale také s dalšími známými jedinci, například s písničkářem Jimem Čertem či s Michaelem Kocábem. Následuje undergroundový hudebník Miroslav Wagner z Řešetovy Lhoty, který byl členem českoskalické hudební skupiny Prasečí farma, později pardubického Oscar Bandu. Byl také pořadatelem lokálního hudebního festivalu s názvem Marmeláda.⁷ Posledním z narátorů je pak Petr Jiroušek ze Třtice, rockový hudebník a kapelník skupin Moby Dick a Aero, přičemž oběma formacím byla v závěru osmdesátých let (1987–89) zakázána veřejná produkce na území okresu Náchod.⁸

Ač by jejich životní příběhy mohly vybízet k dalším zajímavým pojednáním o společenské situaci v osmdesátých letech, těžiště této práce spočívá jinde. Hlavní výzkumné otázky a cíle směřují k představení historického pozadí vzniku

inzerátu se zaměřením na motivaci aktéra, zrod myšlenky, realizaci nápadu a následně na dopady této akce v rovině osobní i společenské. V souvislosti s tím studie představuje životní příběh Petra Rýgra, je určitým vhladem do života člověka, jenž se v rozmezí 70. a 80. let pohyboval na rozhraní mezi světem disentu, paralelní kultury a šedé zóny.

Od Foglara k Havlovi

Nahlízet na život Petra Rýgra jako na spojení „foglarovských“ a „havlovských“ vlivů by nebylo přesné, jeho životní příběh je osobitý. Jména Jaroslava Foglara a Václava Havla v něm však zanechala znatelný otisk, který v sobě odráží právě originalitu představovaného životního příběhu. Cílem této podkapitoly je představení autora inzerátu, Petra Rýgra, ještě předtím, než ho osvětlily pomyslné reflektory „velkých“ dějin.

Narodil se dne 7. července 1961 v Trutnově jako syn elektrikáře a zdravotní sestry.⁹ Dle vlastních vzpomínek našel Petr Rýgr ve svém dětství zálibu ve skautingu. A právě prostřednictvím skautského oddílu měl začít poprvé pociťovat vliv společenských událostí, které započaly v roce 1968, přičemž ve svých důsledcích pokračovaly až do první poloviny sedmdesátých let. Na skautské období vzpomíná následovně, se zřejmou nostalgií: „*To bylo něco, co se mi líbilo, ale zároveň to bylo něco, co nám za dva roky zase zakázali. Děti jsou vnímavý, dospělý si později myslí, že už ne, ale já jsem vnímal všechny věci okolo toho. [...] My jsme si udělali klubovnu, měli jsme skautský tábory, a najednou do toho přijely tanky...*“¹⁰

Petr Rýgr se pak podle svých vzpomínek jen těžko vyrovnával s následujícím vývojem, kdy byl jeho skautský oddíl vynuceně sloučen s pionýrskou organizací. On sám v rámci sloučení do pionýra nevstoupil.¹¹ Již v popsané situaci si lze perspektivou retrospektivního pohledu všimnout rodinného zázemí, které nevystupovalo v daném kontextu servilně vůči režimu a normalizační atmosféře ve smyslu chování zelináře z Havlovy eseje *Moc bezmocných*.¹² Dokladem toho, jaké pocity v sobě musel mladý Petr nosit, budiž skutečnost, že se rozbitým oknem dostal do dřívější skautské klubovny, ve které toho času sídlila právě pionýrská organizace. Z této výpravy se pak nevrátil s prázdnou. Z objektu si odnesl pionýrskou vlajku, již následně spálil v kamnech. V důsledku toho se tak v roce 1972 poprvé setkal s příslušníky Veřejné bezpečnosti.¹³ Ohledně této události se musíme spoléhat pouze na předestřenou Rýgrovu naraci, protože není možné daná slova z žádných písemných zdrojů doplnit či verifikovat. Jisté ale je, že jeho vztah ke skautingu je opravdu autentický, například protože se stále (*psáno v roce 2022 – pozn.*)

4 Archiv bezpečnostních složek, OB-566 HK, svazek OBS Kultura, Pokyn KS SNB, 27. 1. 1988.

5 Jáchym ŠKODA, K výzkumu sametové revoluce v Náchodě, in: Lukáš VALEŠ – Jiří PETRÁŠ (eds.), *Sametová revoluce v českých obcích, městech a regionech aneb 25 let poté*, České Budějovice 2014, s. 126.

6 Archiv bezpečnostních složek, OB-566 HK, svazek OBS Kultura, Záznam od informátora, 28. 10. 1986.

7 Prasečí farma, in: Česká televize [online], [21. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/kapely/2737-praseci-farma/>

8 Antonín SAMEK, *Ve víru hudby a tance*, Náchod 2004, s. 43.

9 Otec Petra Rýgra pracovníčně působil v Trutnově jako mistr, po emigraci bratra však musel tuto pozici opustit. Matka pocházela z rodiny, která v rámci kolektivizace přišla o svůj statek, ona kvůli tomu nemohla studovat. Svůj pracovní život strávila v trutnovské nemocnici.

10 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

11 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

12 Václav HAVEL, *Moc bezmocných*, Praha 1990.

13 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

věnuje souvisejícím tématům. Těmi jsou zejména výroba cínových figurek Rychlých šípů¹⁴ a následně pak psaní komiksů s pokračováním Foglarových příběhů.¹⁵

Z hlediska historického výzkumu existuje ještě jeden pramen, který přináší pohled na dětství Petra Rýgra. Jedná se o korespondenci, kterou jako malý skaut vedl se spisovatelem Jaroslavem Foglarem. Všechny dopisy jsou psány velmi slušným jazykem, ze strany Jaroslava Foglara je pak z textů zřejmá otevřenost a vstřícnost vůči mladému a zvědavému skautovi. Tyto dopisy však v sobě obsahují pasáže, ve kterých se Petr Rýgr poprvé přímo i nepřímě setkává se samizdatovou literaturou. V jednom z dopisů se tak může od Foglara dočíst tato slova: „...*má vyjít jedna moje nová povídka, má název ‚Můj první případ‘. Bude otištěna asi pod jiným jménem.*“¹⁶ Petr Rýgr pak tuto skutečnost ve své naraci doplňuje vzpomínkou na to, když mu v roce 1975 Jaroslav Foglar zaslal strojopis jedné nové knihy.

Počátkem roku 1977 se Rýgrova pozornost upnula ještě jiným směrem. Veřejný prostor socialistického Československa byl v té době plný mediální ofenzivy proti nově zveřejněné Chartě 77 a jejím mluvčím. Širší veřejnost se tak mohla v negativních konotacích učit jména Václav Havel nebo Jan Patočka.¹⁷ Stejně tak Petr Rýgr, jenž se zásluhou propagandy dozvěděl o existenci již zmiňovaného dramatika a disidenta. Dozvěděl se také, že Václav Havel tráví velké množství času ve vesnici nedaleko Trutnova. U tehdy šestnáctiletého Petra převládla dle jeho vlastních vzpomínek zvědavost, proto se rozhodl, že se na kole na blízký Hrádeček vydá a zkusí zaklepat na dveře Havlova statku s čp. 221. A tak se skutečně stalo, a jelikož se zde v daný okamžik Václav Havel nacházel, zvědavému mladíkovi otevřel dveře.¹⁸ Tak vypadal první osobní kontakt předního disidenta s člověkem, který mu o několik let později poblahopřál na stránkách *Rudého práva*. Na tuto spontánní návštěvu navazovaly mnohé další. V obecné rovině na ně Petr Rýgr vzpomíná s těmito slovy: „*On mě vždy přijal a byl rád za každého, kdo se ho nebojí. A nebojí se k němu projít estébáky střezanou brankou. Chodil jsem si k němu půjčovat knihy. Já ho měl hrozně rád, protože Havel měl charisma, byl otevřený, zároveň intelektuál i lidový člověk.*“¹⁹ V této části narace Petr Rýgr nejenže prezentuje své vzpomínky na cesty na Hrádeček, ale zároveň nechává barvitým jazykem nahlédnout na další stránku své osobnosti. Jeho život je totiž neodmyslitelně spojen s literaturou. Ve svých vyprávěních často zmiňuje půjčování, šíření či samotnou četbu knih. Sám je také knižním autorem, když napsal dvě knihy pojednávající o historii Orlických hor,²⁰ zároveň pak každoročně vydává všestranné kulturní

Obr. 2. Chaloupka v Červeném Kostelci, první společné obydlí manželů Rýgrových. Zdroj: Osobní archiv Petra Rýgra, 1981.

periodikum s názvem *Výčepní list*. Z hlediska interpretace rozhovorů s Petrem Rýgrem je proto důležité vzít v potaz jeho vypravěčský talent, díky čemuž mohou jeho svědectví obsahovat z literárního hlediska velmi rozmanité obraty a přirovnání, které by mohly čtenáře vést k větší „romantizaci“ jeho životního příběhu.

Na druhou stranu se vícero narátorů v průběhu výzkumu zmiňovalo o velké otevřenosti či civilnosti Václava Havla. Na Hrádeček se podle svých vlastních vzpomínek spontánně vydal také budoucí chartista a politický vězeň Stanislav Pitaš.²¹ Mnozí z dalších pamětníků se pak na Hrádeček dostali prostřednictvím svých přátel. To mimo jiné svědčí o tom, že Havlova chalupa nebyla nijak uzavřeným místem, ale naopak byla místem, kde mohli lidé oscilující mezi šedou zónou a disentem potkávat další názorově i životně spřízněné jedince. Lidé z regionu Trutnovska či Náchodska a dalších blízkých obcí se mohli setkat se signatáři či mluvčími Charty 77, ale také s dalšími osobnostmi opoziční či paralelně kulturní komunity. Není proto úplnou náhodou, že blahopřející inzerát zaslal do *Rudého práva* mladý muž žijící právě v tomto regionu. Václav Havel zde totiž nebyl pouze abstraktním pojmem, nýbrž člověkem, který se zde reálně vyskytoval.

Stejně jako v případě korespondence s Jaroslavem Foglarem i v případě setkávání s Václavem Havlem se Petr Rýgr dostával do kontaktu se samizdatovou literaturou, kterou navíc distribuoval mezi okruh svých přátel. Například Miroslav Wagner, kterého pojí přátelství s Petrem Rýgrem od roku 1981, ve své naraci uvádí, že právě díky němu našel zálibu v knihách, které mu předtím nebyly nikterak blízké.²² Také

14 Klára MANDAUSOVÁ, Ročně odleje z cínu tisíce figurek. „Betlém je nekonečná činnost,“ říká výrobce toho nejkrásnějšího v Česku, in: Forbes [online], 24. 12. 2020 [21. 11. 2022]. Dostupné z: <https://forbes.cz/rocne-odleje-z-cinu-tisice-figurek-betlem-je-nekonecna-cinnost-rika-vyrobec-toho-nejkrasnejsiho-v-cesku/>

15 Petr RÝGR, Rychlé šípy politickými ztroskotanci, *Výčepní list*, č. 23, Příbyslav 2012.

16 Osobní archiv Petra Rýgra, Dopis od Jaroslava Foglara ze dne 11. 3. 1975.

17 Jméno třetího z mluvčích Charty 77 v počátcích roku 1977, Jiřího Hájka, autor této studie nepovažuje za neznámé zásluhou jeho vládní minulosti.

18 Václav DOLEJŠÍ, K Havlovi na chalupu jsem jezdil od svých 16 let, vzpomíná autor legendárního inzerátu, Seznam Zprávy [online], 9. 10. 2019 [19. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/k-havlovi-na-chalupu-jsem-jezdil-od-svych-16-let-vzpomina-autor-legendarniho-inzeratu-80246>

19 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 30. 3. 2021.

20 Petr RÝGR, Hory Orlické – Na Jiráskově horské cestě (ještě po devadesáti letech), Pardubice 2011. TĚŽ: Petr RÝGR, O lyžaření a lyžích v horách Orlických, Pardubice 2012.

21 Rozhovor se Stanislavem Pitašem ze dne 13. 7. 2020.

22 Rozhovor s Miroslavem Wagnerem ze dne 24. 3. 2021.

Obr. 3. Na Hrádečku: Petr Rýgr (sedící dole uprostřed), Eva Rýgrová (sedící napravo od svého manžela), Václav Havel (vzadu stojící). Zdroj: Osobní archiv Petra Rýgra, 1984.

další dva narátoři Petr Jiroušek a Jaroslav Paleček označují Petra Rýgra za „*sečtělého*“,²³ což jen potvrzuje autorovy výše uvedené hypotézy o Rýgrově vztahu k literatuře.

Osobní archiv Petra Rýgra obsahuje také šifrované pozvánky od Václava Havla na různé akce zejména tzv. druhé kultury, které na Hrádečku organizoval. Z jedné takové události byl pořízen také videozáznam. Jednalo se o koncert skupiny The Plastic People of the Universe dne 22. dubna 1978, konkrétně o jejich *Pašijové hry*.²⁴ Pozvánka na toto kulturní představení byla vyhotovena na korespondenční lístek a obsahuje prostý text: „*Zastavte se u nás v sobotu 22. po obědě – V.*“²⁵ Na základě výše popsaných událostí a milníků lze konstatovat, že období dospívání Petra Rýgra probíhalo odlišně, než jak tomu bylo u většiny jeho vrstevníků v takzvané šedé zóně. Před dovršením plnoletosti se zásluhou vlastní iniciativy dostal do korespondenčního či osobního styku s osobnostmi typu Jaroslava Foglara, respektive Václava Havla. Získal své první zkušenosti se samizdatovou literaturou či undergroundovou kulturou.

Poté, co se Petr Rýgr vyučil elektromechanikem, zahájil studium maturitního oboru v Dobrušce, kam se přestěhoval ze svého rodného Trutnova. Protože již dosáhl plnoletosti, pronajal si tam také malou chalupu, ve které začal vzápětí

po vzoru svých přátel pořádat nejrůznější setkání obdobně naladěných lidí, inklinujících k neoficiální kultuře. Ve svých vzpomínkách Petr Rýgr uvádí jako inspiraci disidenta Václava Blábolila z Trutnova, který ve svém bytě pořádal koncerty.²⁶ V souvislosti s Rýgrovou dobušskou emancipací většina vyzpovídaných narátorů, včetně samotného Rýgra, retrospektivně odkazuje na organizaci koncertu písničkáře Pepy Nose.²⁷ V popisovaném období měl tento písničkář zákaz veřejného vystupování. Petr Rýgr se za ním vydal společně s kamarádem do Prahy, aby ho pozvali do Dobrušky, načež Pepa Nos toto pozvání přijal. Do chaloupky se podle vzpomínek vešlo ve vztahu k prostoru velké množství lidí. Pořádání takové kulturní akce však mělo v prostředí malého města svou dohru. Petr Rýgr byl dle svých vzpomínek pozván Státní bezpečností na výslech, represivní složky měly následně předat na střední školu informaci, že jejich student pořádal „...*sraz podkrkonošských chartistů*“.²⁸ Tuto informaci považuje sám Rýgr stejně jako další z narátorů Paleček²⁹ za nesmyslnou, poněvadž se podle jejich slov jednalo o setkání mladých lidí, kteří se chtěli pouze bavit.³⁰ Z hlediska interpretační roviny je zde vidět situace, kdy Státní bezpečnost pravděpodobně záměrně nadhodnotila význam pořádané akce, k čemuž ji mohlo vést více motivací, au-

23 Rozhovor s Jaroslavem Palečkem ze dne 31. 3. 2021, Rozhovor s Petrem Jirouškem ze dne 2. 1. 2020.

24 Video je volně k dispozici na internetové stránce YouTube a sedmnáctiletý Petr Rýgr je na něm zachycen.

25 Osobní archiv Petra Rýgra, Korespondenční lístek od Václava Havla z dubna roku 1978.

26 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 30. 3. 2021.

27 Rozhovor s Jaroslavem Palečkem ze dne 31. 3. 2021.

28 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

29 Rozhovor s Jaroslavem Palečkem ze dne 31. 3. 2021.

30 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

tor studie se však domnívá, že nejsilnějším motivem byla snaha zastrašit Petra Rýgra coby pořadatele, aby byl pod silnějším nátlakem vedení školy opatrnější v dalším potenciálním jednání. Archiv bezpečnostních složek nedisponuje informacemi o dané události, nelze ji proto bohužel doplnit ani upřesnit informacemi ze strany represivních složek. Možným vysvětlením může být skutečnost, že se incident se středoškolským studentem řešil lokálně, bez evidence řádné dokumentace.

Chtěli jsme se radovat ze života

Název této podkapitoly zcela záměrně vychází z citátu, který Petr Rýgr vyslovil v průběhu vedení orálně historického rozhovoru. Užitý plurál v daném případě odkazuje na to, že v následujících životních etapách často nevystupuje jako individualita, ale jako manžel žijící ve vzájemném ideovém souznění s manželkou Evou. Tato hypotéza vychází ve vzájemné shodě z narací Petra Rýgra, stejně jako z narací jeho přátel, kteří svými vzpomínkami přispěli k vytvoření této studie. Svatba manželů Rýgrových se uskutečnila v roce 1981, v témže roce dovršil Petr Rýgr věk dvaceti let. Novomanželé se vzápětí přestěhovali do svého prvního společného bydliště v Červeném Kostelci. Stejně jako v případě dobrušského obydlí i v Červeném Kostelci se jednalo o malou chaloupku, která navíc, jak dokazují narace i dobové fotografie, nebyla v dobrém stavu. Obytná byla pouze jedna místnost. I přesto se v tomto dnes již neexistujícím červenokosteleckém stavení scházelo velké množství mladých, obdobně smýšlejících lidí. Manžele Rýgrovy lze označit za vlídné hostitele a čilé organizátory společenských setkávání.³¹ Narátor Miroslav Wagner vzpomíná: „*Já jsem tam třeba trávil dny, kdy se mi nechtělo jít pracovat, protože ta povinnost pracovat nás mnohdy svazovala... [...] Oni můžou svým způsobem za moje osamostatnění, protože já jsem vlastně v devatenácti opustil rodný dům, i když jsem nemusel [...] takže já jsem tenkrát chvíli bydlel u Rýgrů...*“³²

Zmiňovaná touha po radosti ze života, jak ji Petr Rýgr deklaroval, s sebou přinášela také do jisté míry specifický vztah k práci, respektive ke kariéře. Maturitní studium v Dobrušce ve třetím ročníku předčasně ukončil, načež se vydal na několik měsíců do Prahy, kde pracoval u správy vysokoškolských kolejí.³³ Díky pražskému pobytu však poznal další osobnosti, pohybující se toho času na okraji společnosti. Podle vlastních vzpomínek si chodil půjčovat knihy ke spisovateli Ivanu Klímovi.³⁴ Po návratu do oblasti severovýchodních Čech pak Petr Rýgr vystřídá různá

zaměstnání, když pracuje jako domovník v hotelu Hvězda v Červeném Kostelci, provozní v hospodském zařízení nebo jako poštovní doručovatel. Z posledního zmíněného zaměstnání se dochovalo pracovní hodnocení pro příštího zaměstnavatele, ve kterém stojí: „*Jeho pracovní výsledky byly průměrné. V případě potřeby ochotně vypomáhal i na jiném doručovacím okrsku. V kolektivu pracovníků byl oblíben pro svoji skromnou a tichou povahu. Politicky se neangažoval a není ani členem ROH. Členství v ROH mu bylo nabídnuto, ale on odmítl...*“³⁵ V roce 1988 pak Petr Rýgr využil nově vzniklých příležitostí a po úspěšné žádosti přešel k výkonu svobodného povolání. Od té doby se živí výrobou cínových figurek, zejména betlémů.³⁶ Vzhledem k tomu, že motivace Petra Rýgra nespočívala v oblasti budování kariéry, ale dle vlastních slov toužil po maximální možné míře individuální svobody, vybíral si takové profese, které mu to umožňovaly.³⁷ Další narátoři z Rýgrova okolí se o pracovních záležitostech buď vůbec nezmiňují, nebo je zmiňují velmi okrajově, z čehož lze vyvodit skutečnost, že pro ně tato oblast života nebyla příliš důležitá,³⁸ ba naopak, že měli zákonnou pracovní povinnost úzce spjatou s vládnoucím režimem.³⁹

Petr Rýgr se pak společně s manželkou Evou účastnil řady undergroundových událostí stejně jako neformálních setkání s přáteli, kteří velmi často patřili do okruhu státu nepohodlných osob. Nejednalo se pouze o akce lokálního charakteru na pomezí Náchodska a Trutnovska, přátelské vazby Rýgrových vedly napříč republikou, do Prahy, ale také například do oblasti severních Čech, kde byli aktivními organizátory setkávání příznivců paralelní kultury manželé Květoslava a Jan Princovi. Podle Rýgrových vzpomínek se o něj na základě účasti na podobných neformálních událostech začala zajímat Státní bezpečnost. Absolvoval proto několik výslechů, odehrávajících se v prostředí úředních budov, ale jeden také v lese: „*Hlavní vchod na poštu blokoval bílý žigulík [...] a v něm dva estébáci a ti mě odvezli do lesa. [...] Ukázali mi fotografii a ať řeknu, kdo na ní je. A v té době už jsem ze zásady řekl, že nevím. A estébák se rozčílil: Vždyť na té fotografii jste vy!*“⁴⁰ S příklady brutality u výslechů se nesetkal, vzpomíná však na psychický nátlak od vyšetřovatelů, kteří se snažili vyslýchaným podsouvat nejrůznější verze výpovědí.⁴¹ Nutno poznamenat, že Archiv bezpečnostních složek nedisponuje osobní složkou, kterou by si represivní orgány vedly přímo na osobu Petra Rýgra. S jeho jménem se ale lze setkat při studiu složek osob, se kterými se stýkal. Jednalo se například o Jaroslava Palečka, jednoho z narátorů této studie, který rozšiřoval petici proti zrušení Jazzové sekce. Petr Rýgr stejně jako jeho manželka

31 Prameny, které dokazují četnost návštěv u Rýgrových, budiž návštěvní knihy, které si manželé vedou od roku 1981 až do současnosti, přičemž je Petr Rýgr nabídné k zápisu každé své návštěvě. Tyto prameny obsahují četné zápisy od přátel, v osmdesátých letech se jedná zejména o umělecké či vtipné texty, mezi jejichž autory patřili velmi často také dva narátoři, kteří přispěli k vytvoření této studie: Jaroslav Paleček a Miroslav Wagner.

Na základě kritiky tohoto pramene je zřejmé, že domov Rýgrových žil nezanedbatelným společenským a přátelským životem.

32 Rozhovor s Miroslavem Wagnerem ze dne 24. 3. 2021.

33 Rýgrovým nadřazeným byl v tu dobu budoucí herec Zdeněk Srstka.

34 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

35 Osobní archiv Petra Rýgra, Pracovní hodnocení pro příštího zaměstnavatele, ze dne 29. 9. 1988.

36 Klára MANDAUSOVÁ, Ročně odleje z cínu tisíce figurek. „Betlém je nekonečná činnost,“ říká výrobce toho nejkrásnějšího v Česku, in: Forbes [online], 24. 12. 2020 [21. 11. 2022]. Dostupné z: <https://forbes.cz/rocne-odleje-z-cinu-tisice-figurek-betlem-je-nekonecna-cinnost-rika-vyrobec-toho-nejkrasnejsiho-v-cesku/>

37 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

38 Rozhovor s Květoslavem Doubkem ze dne 31. 3. 2021.

39 Rozhovor s Miroslavem Wagnerem ze dne 24. 3. 2021.

40 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

41 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 30. 3. 2021.

Eva tuto petici podepsali a zároveň „...odeslali na adresu Mezinárodní jazzové federace v Londýně potvrzení o svém zájmu aktivně nadále působit v Jazzové sekci“,⁴² čímž se podle dochovaných pramenů dostali do hledáčku komunistických bezpečnostních složek.⁴³

Mezi poťouchlostí a symbolem

Dne 7. října roku 1989 vychází *Rudé právo*, v jehož společenské rubrice je otištěno na první pohled zcela všední blahopřání. Pro zasvěcené je to však něco sotva uvěřitelného. Hlavní tištěné periodikum socialistického režimu na svých stránkách přeje přednímu disidentovi k narozeninám. Přes cenzuru dokázal projít inzerát s fotografií Václava Havla, ve kterém doslovně stálo: „Dne 5. 10. 1989 oslavil narozeniny FERDINAND VANĚK z Malého Hrádku. Za jeho námahovou práci, kterou v životě vykonával a vykonává, mu děkují a do dalších let hodně zdraví a pracovních úspěchů mu přejí jeho spolupracovníci a přátelé.“⁴⁴

Jak již bylo v této studii zmíněno, autorem inzerátu byl Petr Rýgr, žijící v té době v obci Přibyslav na Náchodsku. A byl to právě tento okamžik, kdy ho ozářily pomyslné reflektory velkých dějin. Nabízí se otázka, jaká byla jeho motivace, popřípadě, jak celý záměr vznikl. Podle narace Petra Rýgra za tím nelze hledat nic speciálního. Vzpomíná, že inzeráty, které ve společenské rubrice *Rudého práva* vycházely, se mu zdály absurdní: „Jednou jsem se díval do novin, a v Rudým právu byly neskutečné inzeráty typu: Soudružce babičce přeje vnuk a čest práci! [...] a tak mě napadla poťouchlost, kdyby se to formulovalo opačně. S Evou jsme z toho měli legraci, a myšlenku jsme dál rozvíjeli...“⁴⁵ Na základě uvedené citace můžeme tvrdit, že Rýgr pojímal přípravu inzerátu jako „poťouchlost“,⁴⁶ jako jistou formu legrace, respektive recese.

Z výše uvedené citace je také zřejmé, že od té doby pracoval Petr Rýgr na vytvoření blahopřání společně se svou manželkou Evou. Přemýšleli nad tím, jak text inzerátu formulovat, aby měl skutečně šanci projít cenzurou. Při vzájemných diskusích pak došli k názoru, že by bylo vhodné klíčová slova zašifrovat, což bylo popsáno v textu úvodní části této studie.⁴⁷

Vymyšlením šifrovaného textu ale organizační náročnost nekončila. Petr Rýgr vzpomíná, že v době vzniku nápadu ani nevěděl, kdy vlastně Václav Havel slaví narozeniny. Tuto informaci mu po nějaké době zjistil jeden z jeho přátel, který ji vyčetl z obálky jedné z dříve vydaných Havlových knih.⁴⁸ Poslední překážkou pak měla být absence oslavencovy fotografie. Na Hrádeček však často jezdili Rýgrovi přátelé Jaroslav Paleček a Květoslav Doubek. Ti se proto během jedné

z návštěv domluvili s kamarádem Karlem Švorčíkem, který pro Václava Havla pracoval jako jakýsi správce. V naracích o něm hovoří jako o „majordomovi“⁴⁹ nebo jako o „dalším členovi rodiny Havlovy“.⁵⁰ Karel Švorčík potřebnou fotografii sehnal, načež ji prostřednictvím Květoslava Doubka a Jaroslava Palečka poslal Petru Rýgrovi.⁵¹ Následovalo zaslání textu inzerátu do redakce *Rudého práva*, odkud ale dorazil korespondenční lístek, na němž se psalo mj. o tom, že je nutné uhradit částku 457 Kčs, a to telegraficky, do tří dnů. Pokud by tato podmínka nebyla splněna, blahopřání nemůže být otištěno. Obsahuje také poučení, že v ideálním případě by měl být text inzerátu zaslán do redakce ve lhůtě dva měsíce před plánovaným otištěním.⁵² Petr Rýgr však platbu včas odeslal a blahopřání Ferdinandu Vaňkovi k narozeninám se tak dostalo na pulty trafik.

Petr Rýgr ve svém vyprávění v kontextu roku 1989 vzpomíná na události tzv. Palachova týdne, trvajících od neděle 15. ledna do soboty 21. ledna. Jednalo se o největší protirežimní akci od počátků normalizace. Pět disidentských skupin⁵³ uspořádalo pietní shromáždění k uctění památky Jana Palacha položením květin k soše svatého Václava. Toto shromáždění však bylo násilně rozehnáno Veřejnou bezpečností a Lidovými milicemi. Zatímco v předešlých letech stačil zásah represivních složek státu k tomu, aby protestní akce ustaly, lednový vývoj byl odlišný. Lidé se na Václavském náměstí scházeli také v následujících dnech, a to navzdory stoupající brutalitě ze strany bezpečnostních složek, které proti demonstrujícím použily také vodní děla a slzné granáty. Součástí režimních represí po Palachově týdnu bylo mimo jiné zatýkání čelných představitelů opozičních skupin. K nepodmíněnému trestu ve výši devíti měsíců byla Obvodním soudem pro Prahu 3 odsouzena například Jana Petrová, aktivistka Nezávislého mírového sdružení.⁵⁴ Stejně dlouhý trest obdržel Václav Havel, odnětí svobody na dobu jednoho roku pak soud přikl Otu Veverkovi z Mírového klubu Johna Lennona. Více než sto dalších občanů si vyslechlo rozsudek s podmíněčným odsouzením, popřípadě s peněžním trestem. V následujících týdnech pak represivní složky provedly řadu dalších opatření, domovních prohlídek, výslechů a zadržení. Současně s tím docházelo k utužování cenzury.⁵⁵

Jméno odsouzené aktivistky Jany Petrové z Dobrušky není v předchozím odstavci uvedeno bezdůvodně. Petr Rýgr ji zmiňuje ve své naraci, kde o ní hovoří jako o kamarádce. Její odsouzení pak vnímá jako jeden z dalších výrazných činů režimu, které ho motivovaly k nějaké protestní, resp. zesměšňující akci. Tou se nakonec stal pokus o otištění inzerátu s blahopřáním Václavu Havlovi, nejznámějšímu disidentovi, na stránkách *Rudého práva*.

42 Archiv bezpečnostních složek, OB-566 HK, svazek OBS Kultura, Pokyn KS SNB, 27. 1. 1988.

43 Tamtéž.

44 Rubrika „Společenská oznámení“, *Rudé právo*, 7. října 1989.

45 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

46 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

47 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 30. 3. 2021.

48 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 30. 3. 2021.

49 Rozhovor s Květoslavem Doubkem ze dne 31. 3. 2021.

50 Rozhovor s Jaroslavem Palečkem ze dne 31. 3. 2021.

51 Rozhovor s Květoslavem Doubkem ze dne 31. 3. 2021.

52 Osobní archiv Petra Rýgra, Korespondenční lístek z redakce *Rudého práva* ze dne 15. 9. 1989.

53 České děti, Charta 77, Mírový klub Johna Lennona, Nezávislé mírové sdružení a Společnost přátel USA.

54 Demokratická revoluce 1989, in: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR [online], 2009 [19. 11. 2022]. Dostupné z: <http://89.usd.cas.cz/index.php>

55 Tamtéž.

Obr. 4. Petr Rýgr (sedící nahoře uprostřed) na svatební cestě v Polsku. Zdroj: Osobní archiv Petra Rýgra, 1981; autorkou fotografie Eva Rýgrová.

Nápad, který sám Petr Rýgr označuje za „poťouchlost“, je nápaditým a odvážným způsobem protestu proti komunistickému režimu. Tato studie jej líčí v jeho jedinečnosti. Existují však ideově příbuzné způsoby nápaditých protestů, ve kterých lze spatřit podobnost s tím Rýgrovým. Jedná se zejména o formy uměleckých a happeningových činů či shromáždění, odehrávajících se v Československu nebo také v Polsku, které Petr Rýgr společně s manželkou Evou navštívili v rámci své svatební cesty v roce 1981, pouze několik měsíců před vyhlášením válečného stavu.⁵⁶

V sousedním Polsku byla nejviditelnější protagonistkou happeningových protestů Pomerančová alternativa, založená Waldemarem „Majorem“ Fydrychem.⁵⁷ Představitelé této původně dadaistické skupiny si dali za cíl bojovat proti absurditám vládnoucího režimu ještě vyšší formou absurdity. Například tím, že začali v ulicích polské Vratislavi vytvářet graffiti s postavami trpaslíků. Fydrych, opírající své dílo parodicky o Hegelovu filozofii, prohlašoval, že trpaslík je dialektickou syntézou: tezí je původní nápis na zdi, antitezí pak jeho zamazání. Významným počinem Pomerančové alternativy bylo například také uspořádání parodické oslavy Dne polské armády. Na místo konání dorazili lidé v pestrobarevném oblečení či s trpasličími čepicemi. V průběhu odpoledne pak vesele zpívali komunistické písně. Akce skončila policejním zásahem.⁵⁸

Také v československém prostoru se objevila parodická protirežimní skupina s názvem Společnost za veselejší současnost, jejímiž zakladateli byli Barbora Štěpánová, Luboš Rychvalský a Petr Payne. Ti v Praze uspořádali na prvního máje roku 1989 první Běh za politické vězně, začínající u budovy Petschkova paláce. Trasa vedla ulicí Politických

vězňů a končila u budovy hlavní pošty v Jindřišské ulici, odkud byly politickým vězňům odesílány pohlednice. Hlavní myšlenkou bylo opakování běhu do té doby, dokud nebudou všichni političtí vězni propuštěni. Účastníci běhů disponovali placenkami s nápisy: „Dnes běžíme my za vás, zítra poběžíte vy za nás.“⁵⁹

Společnost za veselejší současnost uspořádala řadu dalších happeningových akcí, za zmínku stojí určitě ta z 6. července 1989 s názvem Lodičky, kdy si účastníci vypůjčili lodičky na pražském Žofíně. V rukou drželi dobře viditelná písmena, ze kterých sestavovali různé slogany, hesla a jiná poselství.⁶⁰

Závěr osmdesátých let v Československu se nesl ve znamení vzniku nových iniciativ.⁶¹ Mladí lidé se hlásili k západním hudebním směrům (rock, punk, nová vlna), ale také ke společensky novým tématům, mezi kterými byla například ekologie. Nejznámější protest za zlepšení životního prostředí se pak odehrál v předvečer sametové revoluce v severočeských Teplicích; podle historika Miroslava Vaňka právě tento protest ukázal, že se již lidé režimu nebojí,⁶² což lze dát do paralely s popsány událostmi Palachova týdne, kdy lidé přišli na Václavské náměstí i po násilném zásahu represivních složek. To všechno dohromady dávalo vzniknout nové atmosféře ve společnosti a pootevíralo dveře občanské angažovanosti nastupující generace, kterou lze označit za jeden z faktorů konce vládnoucího režimu.⁶³ A právě v této dobové atmosféře vznikala myšlenka na inzerci blahopřání Václavu Havlovi alias Ferdinandu Vaňkovi v *Rudém právu*.

Hlavním účelem představení vybraných happeningových protestů v socialistickém Polsku či Československu v této studii je zachycení dobové atmosféry uvnitř kruhů, v jejichž rámci se Petr Rýgr od sedmdesátých let pohyboval. V této souvislosti se nabízí otázka, zda se Rýgr inspiroval zábavnými happeningy, nebo zda je jeho čin možné chápat jako něco ojedinělého. Autor této studie se na základě rozhovorů s Petrem Rýgrem a s okruhem jeho přátel a známých domnívá, že o přímé inspiraci hovořit nelze. Jeho nápad mohl mít s popsány happeningy mnoho společného. Měl provokovat vládnoucí režim, upozornit nápaditou formou na atmosféru v zemi, pobavit společnost, ale přitom zviditelnit politická témata. Ostatně sám Rýgr přiznal, že šlo o jakousi parodii na blahopřání, která se v *Rudém právu* běžně objevovala.⁶⁴ Zde můžeme vidět velkou podobnost s Fydrychovými akcemi, poukazujícími na absurdity pozdně socialistické společnosti. Jsou zde však také významné odlišnosti. Rýgrův plán vznikl v rodinném kruhu, podobu textu vymýšleli společně s manželkou Evou. O jejich plánu vědělo pouze několik málo nejbližších přátel. Nejednalo

56 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 30. 3. 2021.

57 Pdraic KENNEY, *A Carnival of Revolution: central Europe 1989*, Princeton 2002, s. 157.

58 Tamtéž, s. 158–159.

59 Petr BLAŽEK, *Happeningem proti totalitě*, Praha 2022, s. 69–72.

60 Tamtéž, s. 94.

61 Jednalo se o disidentské organizace, ale také o iniciativy, které nebyly apriori politické (ekologie, sexuální menšiny atd.). Vybrané: Brontosaurus, Petice za náboženská práva, Klub Lambda, Brněnské fórum, Pražské matky, Společnost přátel USA, Demokratická iniciativa, Nezávislé mírové sdružení – iniciativa za demilitarizaci společnosti, České děti, Hnutí za občanskou svobodu, Mírový klub Johna Lennona, Klub za socialistickou přestavbu Obroda.

62 Miroslav VANĚK, *Ostrůvky svobody: kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*, Praha 2002, s. 238–242.

63 Lukáš VALEŠ, *Nebyla to jenom Praha – podíl obyvatel českých a slovenských měst a regionů na pádu komunistického režimu*, Historický časopis, 2019, roč. 66, č. 1, s. 133–158.

64 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 30. 3. 2021.

plateb - telegraficky		
INZERNÍ PŘEDPIS PRO DENÍK RUDÉ PŘÁVO 15.9.		
PIŠTE ČITELNĚ A STRUČNĚ – za chyby vzniklé nečitelností rukopisu neručíme!		
Text inzerátu:		
Dne 5.10.1989 oslavil narozeniny Ferdinand VAŇEK z Malého Hrádku. Ze jeho nemáhevou práci, kterou ve svém životě vykonával a vykonává, mu děkují a do dalších let hodně zdraví a dalších pracovních úspěchů mu přeje jeho spolupracovníci a přátelé.		
Uveřejněno dne:	Velikost inzerátu:	Číslo inzerátu:
7. října		-C

Obr. 5. Objednávka textu inzerátu zasláná do *Rudého práva*. Zdroj: Osobní archiv Petra Rýgra, 1989.

se tedy o žádnou kolektivní akci, popřípadě o akci, kterou by zaštitila nějaká protirežimní iniciativa. Odlišnosti mezi popsanými happeningy a Rýgrovým skutkem spočívají také v dopadu na společnost. Zatímco u happeningů byl výsledkem jejich samotný průběh, v případě Rýgrova inzerátu se nejednalo o veřejnou akci, kterou by bylo možné sledovat. Výsledkem bylo až zveřejnění textu na stránkách *Rudého práva*, což bylo pro většinu čtenářů překvapením. Výsledek se proto dostavil až retrospektivně.

Tak už to vyšlo!

Lidé z okruhu přátel a známých Petra Rýgra, kteří za účelem vzniku této studie poskytli svá orálně historická svědectví, vzpomínají na 7. října 1989 v několika rovinách. První rovinu lze označit jako aktérskou, týkající se Rýgrových spolupracovníků: Jaroslava Palečka a Květoslava Doubka. První zmíněný ve své naraci uvádí, že již brzy ráno čekal u trafiky, aby si mohl čerstvý výtisk *Rudého práva* zakoupit. Z Palečkovy výpovědi je zřejmé, že dodnes považuje vydání inzerátu za něco výjimečného, co dokázalo spoustu lidí pobavit a na co je svým způsobem hrdý. Narace Květoslava Doubka se nese v podobném duchu. Očekávání, zda inzerát skutečně projde až na stránky *Rudého práva*, následné pobavení, ale také viditelná dávka pýchy na to, co se jeho kamarádovi podařilo udělat.⁶⁵ Další narátoři, kteří Petra Rýgra znali, ovšem dopředu o plánovaném aktu nevěděli, o blahopřání mluví ve svých vzpomínkách zcela spontánně jako o legraci: „*To byla výborná legrace, jo, to se tenkrát opravdu povedlo...*“⁶⁶

Případně jako o hrdinském činu: „*To byl akt, to tenkrát ty estébáci museli zuřit obrovským způsobem [...] a že byla za dva měsíce revoluce, to nikdo nemohl tušit.*“⁶⁷ s čímž se shoduje také další z narátorů: „*...to byla v té době velká odvaha.*“⁶⁸

Na základě výše popsaných souvislostí se lze domnívat, že zaslání textu inzerátu do redakce *Rudého práva* zapadá do kontextu Rýgrova dosavadního života. On sám na celý akt nahlíží skromně jako na jeden z nápadů, který „*...prostě člověka napadne*“.⁶⁹ Jeho známí a přátelé zpětně nevyjadřují podivení, protože Petra Rýgra znali delší dobu jako člověka, který jezdil na Hrádeček za Václavem Havlem, četl a šířil samizdatové knihy, pořádal řadu neoficiálních kulturních akcí nebo se jich účastnil. Mezi okruh jeho přátel patřili i signatáři Charty 77. Provokaci vládnoucího režimu tak lze vnímat jako jeden z dílů mozaiky Rýgrova životního příběhu v období tzv. normalizace. V rámci výzkumu nic nenasvědčuje tomu, že by byl čin plánován jako akce obřích rozměrů, autor této studie se domnívá, že mělo jít o jakousi zkoušku toho, co je ještě možné udělat, respektive jakým způsobem lze představitele státní moci poškadlit. Za motivaci k podání inzerátu můžeme považovat recesi. Ostatně český knižní grafik Martin T. Pecina označil blahopřání Ferdinandu Vaňkovi za „*základ moderního československého trollingu*“.⁷⁰

Informace o vydání inzerátu se brzy dostala do éteru rozhlasové stanice Svobodná Evropa, odkud ji následně převzala světová média.⁷¹ Z inzerátu se stal symbol, který si žije od roku 1989 rozmanitým druhým životem. Ona rozmanitost spočívá v širokém spektru jeho využívání. Nejenže se každoročně v den narozenin Václava Havla objevuje na stránkách novin, zpravodajských portálů nebo na sociálních sítích, ale došlo také na jeho užití ve světě módního průmyslu. Autor Petr Rýgr je pak zván do médií, aby o pozadí vzniku inzerátu pohovořil. Zajímavostí je, že Václav Havel se o tom, kdo je skutečným autorem inzerátu, dozvěděl zcela náhodou až v roce 2007 během přátelského rozhovoru na Hrádečku. Petr Rýgr k tomu uvádí, že nikdy necítil potřebu za Havlem přijít a pochlubit se svým činem. Dokonce si původně ani nebyl jistý, zda by Václava Havla potěšilo, kdyby měl v *Rudém právu*, v hlavním stranickém tisku, svou fotografii.⁷²

Přibližně měsíc po otištění inzerátu započala v Československu sametová revoluce. Petr Rýgr se společně s přáteli sešel v náhodské restauraci Vatikán, kde se o začínajících demonstracích dozvěděli z televize.⁷³ Vyprávění o prvních revolučních dnech ve své naraci zmiňuje nejen Petr Rýgr, ale také Jaroslav Paleček,⁷⁴ který byl posezen v náhodském Vatikánu též přítomen. Zatímco se Paleček začal angažovat v zakládání Občanského fóra v Náchodě, Rýgr odjel na de-

65 Rozhovor s Květoslavem Doubkem ze dne 31. 3. 2021.

66 Rozhovor s Jiřím Rejtharem ze dne 11. 11. 2020.

67 Rozhovor s Miroslavem Wagnerem ze dne 24. 3. 2021.

68 Rozhovor s Petrem Jirouškem ze dne 2. 1. 2020.

69 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

70 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 30. 3. 2021.

71 Příběh nejslavnějšího práni V. H. in: Lidovky.cz [online], 1. 10. 2006 [21. 11. 2022]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/pribeh-nejslavnejsiho-prani-v-h.A061001_154933_in_redakce_hlm

72 Václav DOLEJŠÍ, K Havlovi na chalupu jsem jezdil od svých 16 let, vzpomíná autor legendárního inzerátu, Seznam Zprávy [online], 9. 10. 2019 [19. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/k-havlovi-na-chalupu-jsem-jezdil-od-svych-16-let-vzpomina-autor-legendarniho-inzeratu-80246>

73 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021.

74 Rozhovor s Jaroslavem Palečkem ze dne 31. 3. 2021.

monstrace do Prahy.⁷⁵ Do politiky na rozdíl od řady přátel (např. Jana Petrová) nevstoupil. V devadesátých letech působil pouze v obecním zastupitelstvu obce Příbyslav.⁷⁶

Závěr

Téma blahopřání Václavu Havlovi v *Rudém právu* bylo doposud zpracováváno zejména žurnalisticky. V oblasti české historiografie prozatím nebyla publikována studie, která by se tématem inzerátu a životem jeho autora detailněji zabývala. Jednou z příčin tohoto stavu může být fakt, že existuje pouze sporadické množství archivních či jiných písemných pramenů, na jejichž základě by bylo možné s pomocí tradičních metod historikovy práce zachytit a popsat pozadí události. Právě z tohoto důvodu se autor uchýlil k využití metody orální historie, která pro část české historické obce stále představuje kontroverznější přístup s nižší mírou objektivnosti. Je to však metoda, která dokáže zaplnovat v úvodu zmíněná tzv. bílá místa v dějinách. Ač jsou výsledky orální historického výzkumu subjektivní, její objektivizace lze dosáhnout následnou analýzou a interpretací.⁷⁷ A právě v rámci tohoto konceptu pracoval autor studie. Pokud existovaly relevantní písemné prameny, popřípadě zmínky v odborné literatuře, byly pro zajištění větší míry objektivnosti využity. V mnohých případech však výpovědi narátorů nelze komparovat s žádným pramenným ani odborným zdrojem z důvodu jejich neexistence.

Autor v daném případě naraci analyzuje, doplňuje vlastním komentářem, ale zároveň představuje narátorovy vzpomínky v subjektivní rovině, nevydává je za objektivní fakta. Příkladem tohoto metodologického postupu je část narace Petra Rýgra, ve které vzpomíná na návštěvy Hrádečku. Autor studie upozorňuje na skutečnost, že z písemných pramenů nelze výpověď verifikovat ani rozšířit. Předkládá pak vlastní interpretaci Rýgrovy bohaté jazykové výbavy (poukázání na možnost barvitěho líčení, popř. přirozené selektivity paměti), když představuje jeho současnou literární činnost. Dle autorova názoru jsou však samotné Rýgrovy subjektivní vzpomínky v kontextu této práce přínosné, i když nejsou objektivní.⁷⁸ Představují totiž vnitřní svět aktéra (a iniciátora) historické události, a právě pohled na narátorův myšlenkový či postojový svět může přispět k lepšímu pochopení jeho motivací. Je to právě přiznané uvědomění, které společně s analýzou a interpretací objektivizuje předložený text. Následně byly pořízeny rozhovory s okruhem Rýgrových známých a přátel, tyto rozhovory byly využívány pro objasňování, upřesňování i rozšiřování informací z perspektivy lidí stejného myšlenkového proudu v daném regionu.

Hlavním cílem této studie bylo představení pozadí vzniku inzerátu se zřetelem na aktérskou roli Petra Rýgra, jeho motivací a zároveň se zřetelem na samotnou realizaci aktu

a jeho dopady. V souvislosti s tím byl za využití osobního archivu a narativních pramenů představen život Petra Rýgra, přičemž byla sledována zejména životní linka související s politickým, kulturním a společenským životem. Rýgra lze v tomto směru vnímat jako člověka, pro kterého byla nejdůležitější hodnotou osobní svoboda, od toho se pak odvíjí nejen to, v jaké se pohyboval sociální skupině, ale také například postoj k profesní kariéře, kdy po celý život dává přednost zaměstnáním, která mu poskytnou maximální možnou míru volného času na vlastní aktivity. Z hlediska této perspektivy není překvapením, že v mladém věku navázal přátelství a známosti s lidmi z disidentských kruhů. Účastnil se undergroundových koncertů, četl a pomáhal rozšiřovat samizdatovou literaturu.

Iniciativa se zasláním inzerátu do *Rudého práva* proto není ničím nahodilým, je to jakési vyvrcholení Rýgrova mnoholetého životního stylu a jeho postojů. Zatímco v průběhu osmdesátých let ho lze vnímat jako člověka, který se pohybuje mezi disentem a šedou zónou, v případě vytvoření inzerátu se jako individualita staví proti komunistickému režimu tím, že veřejně přeje a děkuje přednímu disidentovi. Vzhledem k brzkému začátku sametové revoluce se vyšetřování tohoto činu nezapočalo, sám Petr Rýgr k výsledku předvolán nebyl. S ohledem na atmosféru v Československu však lze předpokládat, že by ho zájem represivních složek neminul. Podání inzerátu je podle autora této studie momentem, na jehož základě lze Petra Rýgra označovat za disidenta. Aktivně vystoupil s provokací vůči režimu, obsahem blahopřání se veřejně přihlásil ke jménu Václava Havla, v tom roce odsouzeného.

Studie představuje pozadí vzniku myšlenky stejně jako zákulisní informace o průběhu zjišťování základních informací, např. data Havlova narození. Přináší také retrospektivní pohled na samotnou realizaci optikou Petra Rýgra a jeho pomocníků, což jsou informace, které byly doposud zpracovávány pouze stručně v žurnalistické podobě. Zároveň neexistují písemné prameny, na jejichž základě by bylo možné děj podrobně rekonstruovat.

Významnou je pak v kontextu této práce otázka motivace. Autor studie se na základě předloženého textu domnívá, že z tohoto hlediska lze u Petra Rýgra spatřovat čtyři klíčové motivy: životní zálibení v literatuře a v absurdním dramatu; dlouhodobé styky s disentem a negativní postoj k nereformujícímu se komunistickému režimu; atmosféru závěru 80. let, kdy českoslovenští komunisté odmítali rozsáhlejší reformy, a navíc se snažili upevňovat svou pozici (např. násilné potlačování demonstrací v rámci Palachova týdne, zatýkání aktivistů); a rostoucí vlnu happeningových protestů.

Text studie se na pozadí Rýgrova života věnuje také kontextu dějin roku 1989 v Československu, když představuje Palachův týden a s ním související represe vládnoucího

75 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021. TÉŽ: Jáchym ŠKODA, K výzkumu sametové revoluce v Náchodě, in: Lukáš VALEŠ – Jiří PETRÁŠ (eds.), Sametová revoluce v českých obcích, městech a regionech aneb 25 let poté, České Budějovice 2014, s. 126–127.

76 Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021. TÉŽ: Český statistický úřad, [online], 24. 11. 1990 [25. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kv1990/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=1&xnumnuts=3605&xobec=574368>

77 Paul THOMPSON, *The Voice of the Past. Oral history*, Oxford 2000, s. 2.

78 Objektivita historického výzkumu je téma, kterému se věnuje například italský orální historik Alessandro Portelli, který tvrdí, že ačkoliv narativní prameny nejsou objektivní, to stejné platí také u pramenů písemných, které byly též vytvářeny lidmi. Specifickým problémem jsou navíc archivy v zemích, ve kterých panovaly totalitní režimy. Tyto prameny mohou mít významné tendenční či ideologické zabarvení. Viz Klára KOHOUTOVÁ, Klady a zápory orální historie aneb s čím se badatel ve svém výzkumu může setkat, in: Zuzana DENKOVÁ (ed.), *Etnolog v terénu*, Banská Štiavnica 2016, s. 58.

režimu (v průběhu demonstrací i po jejich skončení). Zároveň pak představuje happeningové protestní akce v Polsku a Československu, které svou nápaditostí, drzostí i cílem v mnohém připomínají právě Rýgrův akt. Dochází také na jejich srovnání, kdy je inzerát představen v kontextu akcí podobného typu.

Literatura

- Petr BLAŽEK, *Happeningem proti totalitě*, Praha 2022.
- Padraic KENNEY, *A Carnival of Revolution: Central Europe 1989*, Princeton 2002.
- Klára KOHOUTOVÁ, Klady a zápory orální historie aneb s čím se badatel ve svém výzkumu může setkat, in: Zuzana DENKOVÁ (ed.), *Etnológ v teréne*, Banská Štiavnica 2016, s. 56–61.
- Antonín SAMEK, *Ve víru hudby a tance, vlastním nákladem*, Náchod 2004.
- Jáchym ŠKODA, K výzkumu sametové revoluce v Náchodě, in: Lukáš VALEŠ – Jiří PETRÁŠ (eds.), *Sametová revoluce v českých obcích, městech a regionech aneb 25 let poté*, České Budějovice 2014, s. 124–134.
- Paul THOMPSON, *The Voice of the Past. Oral history*, Oxford 2000.
- Lukáš VALEŠ, Nebyla to jenom Praha – podíl obyvatel českých a slovenských měst a regionů na pádu komunistického režimu, *Historický časopis*, 2019, roč. 66, č. 1, s. 133–158.
- Miroslav VANĚK, *Ostrůvky svobody: kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*, Praha 2002.

Narativní prameny

- Rozhovor s Jaroslavem Palečkem ze dne 31. 3. 2021, vedl Filip Jiroušek.
- Rozhovor s Jiřím Rejtharem ze dne 11. 11. 2020, vedl Filip Jiroušek.
- Rozhovor s Květoslavem Doubkem ze dne 31. 3. 2021, vedl Filip Jiroušek.
- Rozhovor s Miroslavem Wagnerem ze dne 24. 3. 2021, vedl Filip Jiroušek.
- Rozhovor s Petrem Jirouškem ze dne 2. 1. 2020, vedl Filip Jiroušek.
- Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 17. 3. 2021, vedl Filip Jiroušek.
- Rozhovor s Petrem Rýgrem ze dne 30. 3. 2021, vedl Filip Jiroušek.
- Rozhovor se Stanislavem Pitašem ze dne 13. 7. 2022, Paměť národa.

Písemné prameny

- Archiv bezpečnostních složek, OB-566 HK, svazek OBS Kultura, Pokyn KS SNB, 27. 1. 1988.
- Archiv bezpečnostních složek, OB-566 HK, svazek OBS Kultura, Záznam od informátora, 28. 10. 1986.
- Václav HAVEL, *Moc bezmocných*, Praha 1990.
- Osobní archiv Petra Rýgra, Dopis od Jaroslava Foglara ze dne 11. 3. 1975.
- Osobní archiv Petra Rýgra, Korespondenční listek od Václava Havla z dubna roku 1978.
- Osobní archiv Petra Rýgra, Návštěvní knihy 1981–2021.
- Osobní archiv Petra Rýgra, Pracovní hodnocení pro příštího zaměstnavatele. Ze dne 29. 9. 1988.
- Osobní archiv Petra Rýgra, Korespondenční listek z redakce Rudého práva ze dne 15. 9. 1989.
- Petr RÝGR, *Hory Orlické – Na Jiráskově horské cestě (ještě po devadesáti letech)*, Pardubice 2011.
- Petr RÝGR, *O lyžaření a lyžích v horách Orlických*, Pardubice 2012.

Digitální prameny

- Demokratická revoluce 1989, in: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR [online], 2009 [19. 11. 2022]. Dostupné z: <http://89.usd.cas.cz/index.php>
- Václav DOLEJŠÍ, K Havlovi na chalupu jsem jezdil od svých 16 let, vzpomíná autor legendárního inzerátu, *Seznam Zprávy* [online], 9. 10. 2019 [19. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/k-havlovi-na-chalupu-jsem-jezdil-od-svych-16-let-vzpomina-autor-legendarniho-inzeratu-80246>
- Klára MANDAUSOVÁ, Ročně odleje z cínu tisíce figurek. „Betlém je nekonečná činnost,“ říká výrobce toho nejkrásnějšího v Česku, in: *Forbes* [online], 24. 12. 2020 [21. 11. 2022]. Dostupné z: <https://forbes.cz/rocne-odleje-z-cinu-tisice-figurek-betlem-je-nekonecna-cinnost-rika-vyrobce-toho-nejkrasnejsiho-v-cesku/>
- Prasečí farma, in: Česká televize [online], [21. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/big-bit/kapely/2737-praseci-farma/>
- Příběh nejslavnějšího přání V. H. In: *Lidovky.cz* [online], 1. 10. 2006 [21. 11. 2022]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/pribeh-nejslavnejsiho-prani-v-h.A061001_154933_In_redakce_hlm
- Volby do zastupitelstev obcí 24. 11. 1990, in: Český statistický úřad, [online], 24. 11. 1990 [25. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kv1990/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=1&xnumnuts=3605&xobec=574368>